

PHẢN BIỆN XÃ HỘI CỦA MẶT TRẬN TỔ QUỐC VÀ CÁC TỔ CHỨC CHÍNH TRỊ - XÃ HỘI

★ PGS, TS VŨ HOÀNG CÔNG

Viện Chính trị học,

Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

- **Tóm tắt:** Kể từ khi Bộ Chính trị ban hành Quyết định số 217-QĐ/TW ngày 12-12-2013 về “Quy chế giám sát và phản biện xã hội của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam và các đoàn thể chính trị - xã hội”, hoạt động phản biện xã hội đã được Mặt trận và các tổ chức chính trị - xã hội triển khai thực hiện trong cả nước, đạt nhiều kết quả tích cực. Song, thực tiễn cũng cho thấy còn một số hạn chế cần khắc phục. Bài viết làm rõ ý nghĩa, tầm quan trọng, thực trạng và giải pháp nâng cao hiệu quả phản biện xã hội của Mặt trận và các tổ chức chính trị - xã hội.
- **Từ khóa:** phản biện xã hội; Mặt trận Tổ quốc Việt Nam; các tổ chức chính trị - xã hội; Quyết định số 217-QĐ/TW.

1. Ý nghĩa, tầm quan trọng của phản biện xã hội của Mặt trận và các tổ chức chính trị - xã hội ở nước ta

Trong công cuộc xây dựng đất nước theo định hướng XHCN, xây dựng, mở rộng và phát huy dân chủ, Đảng ta ngày càng nhận thức rõ vai trò quan trọng của Mặt trận Tổ quốc (MTTQ) Việt Nam và các tổ chức chính trị - xã hội (CT-XH) trong hệ thống chính trị. Đại hội X của Đảng (năm 2006) chủ trương: “Nhà nước ban hành cơ chế để Mặt trận và các đoàn thể nhân dân thực hiện tốt vai trò giám sát và phản biện xã hội”⁽¹⁾. Nghị quyết số 25 của Hội nghị Trung ương 7 khóa XI (tháng 6-2013) tiếp tục khẳng định: “Sớm ban hành và thực hiện tốt quy chế giám sát và phản biện xã hội của Mặt trận Tổ quốc và

các đoàn thể chính trị - xã hội, quy định để Mặt trận Tổ quốc, các đoàn thể chính trị - xã hội và nhân dân tham gia góp ý xây dựng Đảng, xây dựng Nhà nước trong sạch, vững mạnh”⁽²⁾.

Đây là điều cần thiết, vì khác với nhiều nước theo chế độ đa đảng, ở đó việc đấu tranh, chỉ trích lẫn nhau là việc hằng ngày của các đảng chính trị nhằm kiểm soát và cạnh tranh quyền lực, tranh giành sự ủng hộ của cử tri đối với chính sách của đảng. Ở nước ta, Đảng Cộng sản Việt Nam là đảng duy nhất lãnh đạo Nhà nước và xã hội nên giám sát, phản biện xã hội của MTTQ và các tổ chức CT-XH có ý nghĩa đặc biệt quan trọng. Nó là một hình thức để thực hiện dân chủ XHCN, góp phần xây dựng Đảng, Nhà nước, làm cho đường lối, chủ trương, chính sách,

pháp luật đúng đắn, phù hợp với thực tiễn cuộc sống, luôn vì lợi ích của nhân dân, Tổ quốc.

Thực tiễn cho thấy, trong quá trình xây dựng đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước, các văn bản trước khi ban hành, mặc dù đã trải qua nhiều bước thảo luận, trao đổi, góp ý trong nội bộ các cơ quan đảng, nhà nước, song vẫn rất cần có các ý kiến đóng góp, nhận xét, phản biện từ phía xã hội. Thực hiện điều này không gì bằng phát huy vai trò của Mặt trận và các tổ chức CT-XH, tổ chức tập hợp rộng rãi các giới, các tầng lớp nhân dân ở Việt Nam.

Sau một thời gian nghiên cứu, tổng kết lý luận và thực tiễn, Bộ Chính trị khóa XI đã ban hành “Quy chế giám sát và phản biện xã hội của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam và các đoàn thể chính trị - xã hội” tại Quyết định số 217-QĐ/TW ngày 12-12-2013.

Theo Quy chế, “Phản biện xã hội là việc nhận xét, đánh giá, nêu chính kiến, kiến nghị đối với dự thảo các chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách và pháp luật của Nhà nước”. *Đối tượng* phản biện xã hội là: “Các văn bản dự thảo về chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật, các quy hoạch, kế hoạch, chương trình, dự án phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội của Nhà nước (trừ những vấn đề thuộc bí mật quốc gia) phù hợp với chức năng, nhiệm vụ của mình”.

Chủ thể của phản biện xã hội là “Mặt trận Tổ quốc Việt Nam và các đoàn thể chính trị - xã hội từ Trung ương đến cơ sở, bao gồm: Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, Công đoàn Việt Nam, Hội Nông dân Việt Nam, Hội Liên hiệp Phụ nữ Việt Nam, Hội Cựu chiến binh Việt Nam, Đoàn Thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh”.

Mục tiêu của phản biện xã hội là “nhằm phát hiện những nội dung còn thiếu, chưa sát, chưa đúng, chưa phù hợp trong các văn bản dự thảo của các cơ quan đảng, nhà nước; kiến nghị

những nội dung thiết thực, góp phần bảo đảm tính đúng đắn, phù hợp với thực tiễn đời sống xã hội và tính hiệu quả trong việc hoạch định chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước; bảo đảm quyền và lợi ích hợp pháp của nhân dân; phát huy dân chủ, tăng cường đồng thuận xã hội”.

Nội dung phản biện xã hội là chỉ ra “Sự cần thiết, tính cấp thiết của văn bản dự thảo; sự phù hợp của văn bản dự thảo với chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách và pháp luật của Nhà nước; thực tiễn của đơn vị, địa phương. Tính đúng đắn, khoa học, phù hợp với thực tiễn đời sống xã hội và tính khả thi của văn bản dự thảo. Dự báo tác động, hiệu quả về chính trị, kinh tế, văn hóa, xã hội, quốc phòng, an ninh, đối ngoại của văn bản dự thảo”.

Như vậy, phản biện xã hội nhằm góp phần làm cho đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước đúng đắn hơn, phản ánh được nguyện vọng, ý chí, lợi ích của các tầng lớp nhân dân, đồng thời thể hiện rõ tính ưu việt của nền dân chủ XHCN.

Phản biện xã hội ở Việt Nam là hình thức thực hiện dân chủ trong nội bộ hệ thống chính trị một cách có tổ chức, có sự lãnh đạo của Đảng. Chính vì nó là hoạt động hợp pháp, có tổ chức, có sự lãnh đạo nên rất cần ý thức và trách nhiệm cao của hệ thống chính trị các cấp, bao gồm cấp ủy đảng, cơ quan chính quyền và các tổ chức chính trị, chính trị - xã hội được trao quyền phản biện xã hội, bởi có như vậy, phản biện xã hội mới tránh rơi vào hình thức, bảo đảm chất lượng, hiệu quả thực sự, làm cho mọi đường lối, chủ trương, chính sách khi đã ban hành đều thực sự vì lợi ích chung của quốc gia, dân tộc, vì hạnh phúc của người dân.

Trong bối cảnh hiện nay, thực hiện tốt phản biện xã hội của MTTQ và các tổ chức CT-XH là

một cách thiết thực để bác bỏ luận điệu xuyên tạc của các thế lực thù địch và sự hoài nghi của không ít người về dân chủ trong cơ chế một đảng lãnh đạo, cầm quyền ở nước ta, mà theo họ cần phải có đảng đối lập, cần sự phê phán, chỉ trích, phủ định lẫn nhau giữa các đảng thì mới kiểm soát được quyền lực, mới có dân chủ, nhà nước pháp quyền...

2. Thực trạng hoạt động phản biện xã hội của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam

Thực hiện Quyết định số 217-QĐ/TW ngày 12-12-2013 của Bộ Chính trị về “Quy chế giám sát và phản biện xã hội của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam và các đoàn thể chính trị - xã hội”, Ủy ban Thường vụ Quốc hội, Chính phủ và Đoàn Chủ tịch Ủy ban Trung ương MTTQ Việt Nam đã ban hành Nghị quyết liên tịch số 403/2017/NQLT-UBTVQH14-CP-ĐCTUBTUMTTQVN ngày 15-6-2017 quy định chi tiết các hình thức giám sát, phản biện xã hội của MTTQ Việt Nam. Đây là văn bản hướng dẫn cụ thể MTTQ và các tổ chức CT-XH tiến hành phản biện xã hội đối với các văn bản của các cơ quan chính quyền cùng cấp.

Theo báo cáo của Ủy ban Trung ương MTTQ Việt Nam, ngay trong năm đầu thực hiện Nghị quyết liên tịch, riêng về phản biện xã hội, Ủy ban MTTQ Việt Nam các cấp trong cả nước đã tổ chức được 15.745 cuộc phản biện xã hội thông qua các hình thức tổ chức hội nghị, gửi dự thảo văn bản phản biện, tổ chức đối thoại trực tiếp, điển hình như: Hà Nội (3.131 cuộc), Nghệ An (1.340 cuộc), Nam Định (1.126 cuộc), Quảng Nam (794 cuộc)⁽³⁾.

Ở Trung ương, ngay sau khi ban hành Hiến pháp năm 2013, Ủy ban Trung ương MTTQ Việt Nam đã tổ chức phản biện xã hội đối với 11 dự án luật, hầu hết đều liên quan trực tiếp đến quyền, nghĩa vụ của công dân, có ảnh hưởng lớn đối với đời sống xã hội và được nhân dân quan tâm như dự thảo Luật Đơn vị hành chính, kinh

tế đặc biệt, dự án Bộ luật Lao động (sửa đổi), dự thảo Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể của Bộ Giáo dục và Đào tạo; tổ chức hội nghị phản biện xã hội đối với dự án Luật sửa đổi, bổ sung một số điều của Bộ luật Hình sự năm 2015, dự án Luật Phòng, chống tham nhũng (sửa đổi), dự thảo Nghị định của Chính phủ quy định chi tiết một số điều và biện pháp thi hành Luật Tín ngưỡng, tôn giáo...⁽⁴⁾

Sau hai năm bị ảnh hưởng bởi đại dịch Covid-19, năm 2022, MTTQ Việt Nam các cấp đã khôi phục lại hoạt động phản biện xã hội. Ban Thường trực Ủy ban Trung ương MTTQ Việt Nam đã tổ chức nghiên cứu, đóng góp ý kiến đối với 16 dự thảo văn bản quy phạm pháp luật, đề án về tổ chức, hoạt động của cơ quan, tổ chức trong hệ thống chính trị, trong đó có các dự án luật quan trọng, như dự án Luật Đất đai sửa đổi, dự thảo Luật Thanh tra, dự thảo Luật Thực hiện dân chủ ở cơ sở, dự thảo Quy hoạch tổng thể quốc gia. Ngày 24-8-2022, Ban Thường trực Ủy ban Trung ương MTTQ Việt Nam tổ chức Hội nghị góp ý, đề xuất hướng khắc phục những vướng mắc, bất cập của Luật Đấu thầu năm 2013, Luật Quản lý, sử dụng tài sản công năm 2017, Luật Chứng khoán năm 2019 và các văn bản hướng dẫn thực hiện⁽⁵⁾. Qua các hội nghị phản biện đó, Ban biên soạn đã sửa đổi, bổ sung nhiều điểm quan trọng trong các dự thảo.

Theo đánh giá của MTTQ và các tổ chức CT-XH cũng như từ các cấp ủy đảng, chính quyền từ Trung ương đến địa phương, hoạt động phản biện xã hội của MTTQ các cấp đã đem lại hiệu quả đáng kể về mặt phát huy dân chủ, góp phần thiết thực làm cho các dự án luật, các chương trình, nghị quyết của Quốc hội, Ủy ban Thường vụ Quốc hội, các văn bản pháp lý của Chính phủ, các bộ và chính quyền ở nhiều địa phương thêm hoàn thiện cả về cơ sở khoa học và thực tiễn.

Tuy nhiên, thực tiễn hoạt động phản biện xã hội thời gian qua cũng bộc lộ một số hạn chế, bất cập:

Số lượng các cuộc phản biện ở mỗi cấp còn ít, nhất là ở các địa phương miền núi, vùng sâu, vùng xa. Ủy ban MTTQ cấp tỉnh trong cả nước trung bình chỉ tổ chức được không quá 3 cuộc phản biện, ít có tỉnh tổ chức được nhiều hơn. Ở cấp huyện, xã lại càng ít hơn. Chỉ có đợt sinh hoạt chính trị trong toàn quốc đóng góp ý kiến vào dự thảo Hiến pháp sửa đổi năm 2013, dự thảo Văn kiện Đại hội XII (năm 2016), Đại hội XIII (năm 2021) là được tổ chức quy mô lớn với đông đảo các tầng lớp nhân dân tham gia.

Hầu hết đối tượng phản biện ở cấp địa phương là dự thảo nghị quyết của HĐND tỉnh, huyện, không có nhiều các cuộc phản biện chuyên đề nhằm vào những đề án quy hoạch, chiến lược phát triển, sử dụng tài nguyên, đất đai, kinh phí, ngân sách hoặc tuyển dụng, sử dụng công chức, viên chức... của địa phương.

Hình thức phản biện chủ yếu là gửi văn bản dự thảo đến các chủ thể phản biện mà nòng cốt là thành viên các hội đồng tư vấn của Ủy ban MTTQ để lấy ý kiến đóng góp, tổng hợp thành văn bản gửi đến cơ quan đề nghị phản biện. Các hội nghị phản biện rất ít khi có đại diện lãnh đạo của cơ quan soạn thảo văn bản và càng ít có hội nghị đối thoại của cơ quan soạn thảo với thành viên của hội đồng phản biện.

Các tổ chức CT-XH ở nhiều địa phương, nhất là các hội khoa học kỹ thuật hoặc văn học nghệ thuật tham gia vào phản biện xã hội còn chưa thực sự chủ động.

Các cuộc phản biện xã hội dù dưới bất kỳ hình thức nào theo quy định, đều giống với việc lấy ý kiến đóng góp để hoàn chỉnh văn bản hơn là phản biện đúng nghĩa. Không ít trường hợp cả văn bản hoặc những điểm quan trọng của văn bản dù không nhận được sự đồng tình của đa số

thành viên phản biện vẫn được ban hành với những sửa chữa không đáng kể.

Nguyên nhân của tình trạng trên từ cả hai phía. Phía cấp ủy đảng, chính quyền ở nhiều địa phương chưa thực sự coi trọng phản biện xã hội nên việc lấy ý kiến phản biện của MTTQ còn mang tính hình thức. Có những dự thảo rất cần được phản biện vì liên quan tới những vấn đề nhạy cảm, dễ gây bức xúc nhưng không được tổ chức phản biện. Cũng có khi do cơ quan dự thảo văn bản bị chậm tiến độ nên tiến hành phản biện một cách vội vàng, chuẩn bị thiếu chu đáo, ảnh hưởng tới chất lượng phản biện.

MTTQ và các tổ chức CT-XH nhiều địa phương còn hạn chế, yếu kém về năng lực nên không chủ động tổ chức phản biện. Có nơi tích cực, chủ động thì lại thiếu điều kiện bảo đảm, chẳng hạn nhân lực, kinh phí, thời gian nghiên cứu, nắm bắt dư luận xã hội nên ảnh hưởng tới chất lượng phản biện. Thậm chí, ý kiến phản biện mang tính cá nhân của người phản biện nhiều hơn mà chưa thực sự thể hiện tính xã hội, tức là chưa phản ánh được ý chí, nguyện vọng của đông đảo quần chúng nhân dân địa phương.

3. Để phản biện xã hội thực chất và có hiệu quả hơn

Trước hết, cấp ủy, chính quyền các cấp cần coi trọng phản biện xã hội một cách thực chất chứ không phải trên lời nói, từ đó chủ động đề xuất và phối hợp với MTTQ tổ chức lấy ý kiến phản biện một cách chu đáo, như một bước bắt buộc trong quy trình hoạch định chính sách, nhất là những dự án có diện bao phủ rộng đối với xã hội hoặc dễ gây bức xúc trong nhân dân.

Ngày 14-10-2021, tại Kết luận số 19-KL/TW về Đề án “Định hướng Chương trình xây dựng pháp luật nhiệm kỳ Quốc hội khóa XV”, Bộ Chính trị đã nhấn mạnh phải phát huy vai trò của nhân dân, Mặt trận Tổ quốc Việt Nam và các tổ chức

thành viên trong việc nâng cao chất lượng công tác phản biện xã hội đối với quy trình lập pháp và giám sát việc thực hiện pháp luật. Theo đó, cấp ủy, chính quyền các cấp cần quán triệt tinh thần chỉ đạo của Trung ương Đảng, Bộ Chính trị để lãnh đạo và phối hợp với MTTQ tổ chức thường xuyên và chất lượng, hiệu quả hơn nữa các hoạt động phản biện xã hội.

Cụ thể là, Chính phủ, các bộ, hội đồng nhân dân và ủy ban nhân dân các cấp phải căn cứ vào kế hoạch xây dựng, ban hành văn bản pháp luật theo thẩm quyền, lựa chọn những dự thảo cần được phản biện và phối hợp với MTTQ cùng cấp tổ chức phản biện một cách thực chất và hiệu quả.

Để nâng cao trách nhiệm và nghĩa vụ của các bên trong quá trình xây dựng, ban hành chính sách, pháp luật, trong thời gian tới, Bộ Chính trị cần chỉ đạo tổng kết 10 năm thực hiện Quyết định số 217 và Quyết định số 218 để xây dựng, ban hành văn bản pháp lý cao hơn (pháp lệnh hoặc luật) về giám sát và phản biện xã hội của Mặt trận và các tổ chức CT-XH. Về mặt lý luận, cần làm rõ hơn nội hàm của *phản biện* (giống và khác với góp ý và kiến nghị như thế nào); làm rõ hơn tính *xã hội* trong phản biện của MTTQ và các tổ chức CT-XH (giống và khác với tính cá nhân trong phản biện khoa học ra sao).

Mặt khác, Quyết định số 218/QĐ-TW ngày 12-12-2013 của Bộ Chính trị về việc ban hành quy định “về việc Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, các đoàn thể chính trị - xã hội và nhân dân tham gia góp ý xây dựng Đảng, xây dựng chính quyền”, mới nêu việc MTTQ, các tổ chức CT-XH và nhân dân góp ý với tổ chức đảng trên 3 phương diện:

- Dự thảo nghị quyết, chỉ thị, quyết định, quy chế, quy định, kết luận... (sau đây gọi chung là quy định) của Đảng có liên quan trực tiếp đến quyền và lợi ích hợp pháp, chính đáng của nhân dân; chức năng, nhiệm vụ của Mặt trận, các

đoàn thể chính trị - xã hội; dự thảo báo cáo chính trị của cấp ủy, tổ chức đảng trước mỗi kỳ đại hội.

- Việc thực hiện nghị quyết, chỉ thị của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước; chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn của các cơ quan đảng, cấp ủy, tổ chức đảng.

- Mối quan hệ giữa cấp ủy, tổ chức đảng và đảng viên với nhân dân.

Như vậy là chưa nhất quán với Quyết định số 217 coi “các văn bản dự thảo về chủ trương, đường lối của Đảng” là đối tượng của phản biện xã hội. Do đó cần có một văn bản hướng dẫn cụ thể về phản biện xã hội của MTTQ và các tổ chức CT-XH đối với các dự thảo văn bản của tổ chức đảng cùng cấp, tương tự như Nghị quyết liên tịch số 403 đã quy định chi tiết về phản biện xã hội của MTTQ và các tổ chức CT-XH đối với dự thảo văn bản của các cơ quan chính quyền.

Thứ hai, MTTQ và các tổ chức CT-XH các cấp cần nhận thức rõ hơn vai trò, ý nghĩa của phản biện xã hội trong phát triển dân chủ XHCN, trong xây dựng Đảng, chính quyền để chủ động lựa chọn vấn đề và yêu cầu cấp ủy, chính quyền phải tổ chức lấy ý kiến phản biện về các vấn đề đó. Đồng thời, có trách nhiệm chọn, cử đại diện xứng đáng để nghiên cứu và thực hiện phản biện có chất lượng.

Căn cứ vào đề nghị của Ủy ban Thường vụ Quốc hội, Ủy ban Trung ương MTTQ Việt Nam đã ban hành Kế hoạch số 386/KH-MTTW-UB, xác định 4 nhóm nhiệm vụ trọng tâm giám sát, phản biện xã hội trong giai đoạn 2022-2025, trong đó có phản biện một số dự thảo luật. Ủy ban Trung ương MTTQ Việt Nam đã đề nghị các tổ chức CT-XH đề xuất, dự kiến các chương trình cụ thể, xây dựng kế hoạch của tổ chức mình để triển khai thực hiện Kết luận số 19-KL/TW.

Như vậy, đối với MTTQ Việt Nam cũng như các tổ chức CT-XH, bên cạnh chức năng tập hợp,

đoàn kết, vận động các tầng lớp, giai cấp, tổ chức, cá nhân,... cần hết sức coi trọng và tập trung vào thực hiện chức năng phản biện xã hội. Điều này lại càng cần thiết đối với MTTQ cấp Trung ương và cấp tỉnh, bởi lẽ so với cấp cơ sở (xã, phường, thị trấn) và trên cơ sở (huyện, quận, thị xã), MTTQ ở các cấp này có ưu thế hơn về bộ máy và nhân lực trong việc thực hiện chức năng phản biện xã hội. Với nỗ lực chung của MTTQ, các tổ chức CT-XH và các tổ chức thành viên khác sẽ thúc đẩy hoạt động phản biện xã hội trong thời gian tới ngày càng đem lại hiệu quả về chính trị, kinh tế, xã hội.

Thứ ba, để thực hiện phản biện xã hội có chất lượng, căn cứ quy định hiện hành về phản biện xã hội, cần áp dụng mẫu thống nhất văn bản phản biện để người phản biện thể hiện rõ chính kiến về những nội dung phản biện. Phải làm sao phản biện xã hội không chỉ là góp ý của các cơ quan của Ủy ban MTTQ, lại càng không chỉ là góp ý mang tính cá nhân của chuyên gia được MTTQ mời hoặc phân công nghiên cứu, phản biện mà hơn thế, thông qua cá nhân chuyên gia phản biện, phải thể hiện được thái độ của các tầng lớp xã hội đồng tình hay không đồng tình với dự thảo chính sách, luật, quy định sắp được ban hành.

Như vậy là, cả *tính phản biện* và *tính xã hội* phải được thể hiện rõ hơn. Do vậy, cơ quan đề nghị phản biện xã hội cũng như cơ quan tổ chức phản biện (MTTQ hoặc tổ chức CT-XH) cần phải thống nhất nội dung phản biện và yêu cầu bắt buộc các thành viên phản biện phải thể hiện ý kiến đồng ý hay không đồng ý thông qua, yêu cầu sửa chữa hay không cần sửa chữa... Trên cơ sở đó, cơ quan soạn thảo văn bản phải giải trình đầy đủ mức độ tiếp thu, sửa chữa với hội đồng và thành viên phản biện trước khi trình cơ quan có thẩm quyền ban hành.

Thứ tư, Chính phủ, UBND các cấp cần chỉ đạo xây dựng, sửa đổi chế độ kinh phí phục vụ cho

hoạt động phản biện của MTTQ ở cấp Trung ương và địa phương. Bởi lẽ, không có kinh phí tương ứng thì các hoạt động cần thiết trước, trong và sau phản biện sẽ khó đạt chất lượng mong muốn □

Ngày nhận: 25-3-2023; Ngày bình duyệt: 10-4-2023; Ngày duyệt đăng: 20-4-2023.

(1) ĐCSVN: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2006, tr.124.

(2) <https://tulieuvankien.dangcongsan.vn/van-kien-tu-lieu-ve-dang/hoi-nghi-bch-trung-uong/khoa-xi/nghi-quyet-so-25-nqtw-ngay-362013-hoi-nghi-lan-thu-7-ban-chap-hanh-trung-uong-dang-khoa-xi-ve-tang-cuong-va-doi-moi-579>.

(3) Công văn số 4620/MTTW-BTT ngày 19-01-2018 trả lời kiến nghị của cử tri.

(4) <http://mattran.org.vn/giam-sat-phan-bien-xa-hoi/nang-cao-chat-luong-cong-tac-phan-bien-xa-hoi-doi-voi-quy-trinh-lap-phap-va-giam-sat-viec-thuc-hien-phap-luat-46065.html>.

(5) <http://mattran.org.vn/hoat-dong/tang-cuong-cong-tac-phoi-hop-trong-hoat-dong-phan-bien-xa-hoi-cua-mttq-viet-nam-voi-co-quan-chu-tri-soan-thao-46122.html>.

Tài liệu tham khảo:

1. Nguyễn Thọ Ánh: *Thực hiện chức năng giám sát và phản biện xã hội của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam hiện nay*, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2012.

2. Trần Hậu: *Mặt trận dân tộc thống nhất Việt Nam - Quá khứ và hiện tại*, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2011.

3. Trần Hậu: *Tối ưu hóa hiệu quả giám sát, phản biện xã hội, bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp, chính đáng của các tầng lớp nhân dân theo chủ trương Đại hội XIII của Đảng*, <https://www.tapchicongsan.org.vn>, ngày 17-6-2022.